

rudaí-beo

Athraigh gnáthóg: cad a tharlaíonn?

Súil thapa ar an gceacht

Tosaigh le fál tiubh Éireannach a baineadh chun imeall páirce a leathnú, agus iarr tuairimí tapa, lámha in airde, faoi cé a mhothaíonn an t-athrú ar dtús. Déanann na grúpaí staidéar ar líon bia an fháil atá priontáilte ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe, tuarann siad cé na laghduithe a thiocfaidh ar dtús agus níos déanaí, agus ansin léann siad na cártaí comhairimh roimh agus tar éis. Cuireann an rang na sé shraith ó na cártaí isteach sa taifeadán sonraí idirghníomhach agus déanann siad comparáid idir na barraí 'Tar éis'. Rianaíonn na grúpaí slabhraí iarmhairtí ar an líon bia, breacann siad síos tuar, fianaise agus conclúid, agus aontaíonn siad ar ghníomh praiticiúil amháin do phaiste na scoile.

Cuspóirí foghlama

- Tuar cé na rudaí beo ar a dtiocfaidh laghdú nuair a bhaintear fál, seiceáil na comhairimh, agus bain úsáid as an líon bia chun ord dóchúil na n-iarmhairtí a mhíniú
- Mínigh gur féidir le hathrú ar rud amháin i ngnáthóg iarmhairtí a scaipeadh ar fud an lín bia
- Aontaigh ar athrú praiticiúil amháin a d'fhéadfadh an rang a dhéanamh chun tacú le rudaí beo ina phaiste féin

Roimh an gclog: réiteach

Priontáil sraith iomlán amháin de shé chárta comhairimh (roimh agus tar éis) do gach grúpa an lá roimh ré. Dáil leathanaigh na Dialainne Imscrúdaithe roimh an gcloigín ionas go mbeidh líon bia an fháil os comhair gach grúpa cheana féin. Ullmhaigh an taifeadán sonraí idirghníomhach ar an gclár bán idirghníomhach (nó tarraing tábla dhá cholún 'Roimh/Tar éis' mura bhfuil an t-idirghníomhach ag obair).

Ábhair

Mír	Líon	Do gach	Foinse	Ionadach saor
cártaí comhairimh roimh agus tar éis (plandaí an fháil, beacha, féileacáin, éin bheaga, boilb agus aifidí, comharthaí gráinneog)	1	grúpa	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	scríobh na sé phéire roimh agus tar éis ar an gclár le léamh le chéile
Leathanach sa Dialann Imscrúdaithe	1	dalta	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	páipéar bán leis na ceannteidil Cad a thuar mé, Cad a léirigh na huimhreacha, Cad a cheapaim anois

Pointe sábháilteachta

Ceacht laistigh le cártaí agus plé; níl aon ghuaiseacha amuigh faoin aer sa seisiún seo. Má láimhseáiltear arís aon ábhair nádúrtha ón obair tionscadail níos luaithe, cinntigh go nitear lámha ina dhiaidh sin.

Céimeanna teagaisc

- **Ag Tosú:** Coinnigh na cúig nóiméad seo don fhiosracht amháin. Iarr trí nó ceithre thuairim, lámha in airde, faoi cé a mhothaíonn baint an fháil is túisce; fág an t-easaontas gan réiteach. Ná dáil na cártaí agus ná hoscail an taifeadán sonraí fós.
- **Ceistigh agus tuar:** Díriú aird na ngrúpaí ar an líon bia atá priontáilte cheana féin ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe. Spreag na tosaithe abairte seo in ord: 'Ceapaim go mothóidh ____ é ar dtús mar ____' agus ansin 'Ceapaim go mothódh ____ é níos déanaí mar ____'. Má deir duine ar bith nach n-imíonn ach na plandaí agus go bhfuil an chuid eile ceart go leor, fiafraigh cad a d'ith na plandaí agus cad a d'ith na hainmhithe sin.
- **Léigh na cártaí comhairimh:** Tabhair sraith iomlán cártaí amháin do gach grúpa. Siúil timpeall agus fiafraigh 'Cad a léiríonn an cárta i ndáiríre, ní an rud ba mhian libh a léireodh sé?' Féach an ndéanann na grúpaí idirdhealú idir breathnóireacht (beacha 32→7) agus tátal (bia agus foscadh caillte).
- **Déan cairt de na comhairimh roimh agus tar éis:** Oibrigh an taifeadán sonraí ar an gclár bán idirghníomhach: plandaí an fháil 14/0, beacha 32/7, féileacáin 18/4, éin bheaga 9/2, boilb agus aifidí 45/12, comharthaí gráinneog 3/0. Taispeánann na barraí na comhairimh 'Tar éis': fiafraigh cé acu is giorra agus an insíonn an cairt léi féin an scéal iomlán gan an colún 'Roimh'.
- **Rianaigh na hiarmhairtí:** Má théann grúpaí i bhfostú, léirigh slabhra amháin os ard, aon uair amháin: plandaí → cuairteoirí bláthanna → ainmhithe a itheann plandaí → éin agus foscadh na gráinneoige. Úsáid an sampla oibrithe den lochán mar mhúnla d'iarmhairt, ní mar fhreagra an fháil. Nuair a roinneann grúpa amháin a gcuid oibre, fiafraigh den rang an aontaíonn siad leis an ord sin agus cad a chuirfidís ar dtús.
- **Breac síos ar do leathanach sa Dialann Imscrúdaithe:** Cleachtadh ó bhéal ar dtús: tuar, dhá fhíoras ó na comhairimh, agus abairt amháin mar chonclúid a nascann athrú ar rud beo amháin le rud beo eile. Cuireann na daoine a chríochnaíonn go tapa an dara slabhra iarmhairtí leis, nó ceist faoi phaiste na scoile: fós ar pháipéar.
- **Athrú amháin dár bpaiste:** Reáchtáil an seicheamh socraithe seacht nóiméad: na grúpaí trí nóiméad ar smaoineamh réadúil amháin agus cé leis a gcabhraíonn sé ar dtús; roinnt dhá nóiméad, ag breacadh suas le trí smaoineamh ar an gclár; an rang dhá nóiméad ag vótáil ar ghníomh amháin le tabhairt chun cinn. Luaigh an feighlí nó an príomhoide mar leid más gá.

Cad ba cheart a fheiceáil

Is ar na plandaí atá an chéad chailteanas agus an ceann is mó (14→0). Laghdaíonn cuairteoirí bláthanna agus ainmhithe a itheann plandaí ina dhiaidh sin (beacha 32→7, féileacáin 18→4, boilb/aifidí 45→12); titeann líon na n-éan beag agus na gcomharthaí gráinneog de réir mar a imíonn an bia agus an foscadh. Is ábhar plé é an t-ord cruinn: léiríonn na cártaí cé a laghdaigh, ní seicheamh ama. Grúpa a mheasann gur tharla gach laghdú ag an am céanna, tá na naisc sa líon bia fágtha ar lár acu; seol ar ais chuig na saighde iad.

Míthuiscintí agus idirghabhálacha

- Ní imíonn ach na plandaí: tá na beacha, na héin agus an ghráinneog ceart go leor mar is féidir leo dul áit éigin eile. Taispeáin na huimhreacha 'Tar éis' ar na cártaí agus na saighde ar an líon bia sa dialann: 'Cad a d'ith na plandaí? Cad a d'ith na hainmhithe sin?' Spreag iad le slabhra gearr amháin a rá os ard go dtí go n-ainmníonn siad an dara rud beo a chailleann bia nó foscadh.
- Ciallaíonn an barra 'Tar éis' is giorra gurbh é an rud beo sin a mhothaigh an t-athrú ar dtús. Meabhraigh dóibh go léiríonn an chairt cé chomh híseal is a thit gach comhaireamh, ní an t-ord ama. Seol ar ais chuig an líon bia iad: baineadh na plandaí, mar sin is dócha gurb iad na hainmhithe a itheann plandaí agus na cuairteoirí bláthanna na naisc luatha.
- Níl in iarmhairt ach 'faigheann gach rud bás' nuair a imíonn an fál. Taispeáin péire cártaí amháin agus saighead amháin, sin an méid. Iarr abairt amháin le 'mar' (plandaí imithe → caillann na beacha bláthanna) sula gcuireann siad an chéad nasc eile leis.

Difreáil

Ag teacht chun cinn	Ag forbairt	Inniúil
• Suigh leo ag bord an mhúinteora agus cleacht tosach abairte tuair amháin agus dhá fhíoras ó na cártaí ó bhéal sula scríobhann siad; lig dóibh a méar a shíneadh chuig saighde an lín bia phriontáilte in ionad gach nasc a ainmniú. • Tairg creat dialainne atá líonta go páirteach: abairt tuair le bearnaí agus dhá bhearna comhairimh atá lipéadaithe cheana féin le hainmneacha rudaí beo ó na cártaí.	• Tar éis an phríomhshlabhra, cuir an dara hiarmhairt leis ón gcárta tosaigh céanna (mar shampla plandaí → boilb → éin) agus abair cé na huimhreacha ar na cártaí a thacaíonn léi. • Leid: an insíonn an chairt léi féin an scéal iomlán, nó an bhfuil an colún 'Roimh' fós ag teastáil uainn?	• Déan measúnú criticiúil ar ord an ranga: an bhféadfadh líon na n-éan titim go páirteach mar gur thit líon na bhfeithidí, agus ní hamháin mar gur imigh an foscadh do neadacha? Luaigh uimhreacha ó na cártaí don dá bhealach. • Leathnaigh an gníomh do phaiste na scoile: ainmnigh cé leis a gcabhraíonn sé ar dtús ar an líon bia agus rud amháin a d'fhéadfadh dul mícheart.

Nasc traschuraclaim

Nasc le Sonraí sa Mhatamaitic: déanann na daltaí comparáid idir na comhairimh roimh agus tar éis agus léann siad na barraí 'Tar éis' is giorra ar chairt an ranga.